

VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
VIỆN NGHIÊN CỨU KINH THÀNH

Kinh thành cổ Việt Nam

VIETNAM ANCIENT CAPITALS

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC XÃ HỘI
HÀ NỘI - 2021

MỤC LỤC

<i>Lời tựa</i>	8
BÙI MINH TRÍ Gốm Tống - Trung Quốc trong Hoàng cung Thăng Long	12
ĐỖ TRƯỜNG GIANG, NGUYỄN THỊ HỒNG LÊ, PHẠM THỊ OANH LÊ THỊ YÊN, PHẠM THẢO NGÂN Đồ gốm men trắng thời Lý trong Hoàng cung Thăng Long - Kết quả nghiên cứu năm 2019-2020	70
LÊ THỊ BÌNH Đồ gốm men ngọc thời Lý trong Hoàng cung Thăng Long - Kết quả nghiên cứu năm 2019-2020	100
WONG WAI-YEE, SHARON Những phát hiện khảo cổ học về sản xuất và tiêu thụ gốm sứ ở Quảng Đông và Hồng Kông giai đoạn Tống - Nguyên (thế kỷ 10-14)	136
DAVID BROTHERSON Đồ sứ Trung Quốc thời Tống ở Angkor	150
ĐẶNG THỊ KHƯƠNG, CAO THỊ HUYỀN Đồ đun nấu thời Đinh - Tiền Lê khu di tích Hoàng thành Thăng Long	162
LẠI VĂN TỚI Di chỉ sản xuất gốm Gò Cây Me - nhận thức mới qua kết quả khai quật năm 2017 - 2018	178
NGÔ VĂN CƯỜNG Gạch chữ Hán thời Lê sơ tại khu di tích Hoàng thành Thăng Long	212
BÙI HỮU NGỌC Ngói hộp lợp bờ nóc mái kiến trúc cung điện thời Lê Trung hưng	234
NGUYỄN THỊ ANH ĐÀO Hiện vật kim loại khu di tích Hoàng thành Thăng Long - Kết quả bảo quản, nghiên cứu và phân loại sơ bộ	252
PHAN THANH HẢI Điện Thái Hòa và Điện Cần Chánh thời Nguyễn nhìn từ góc độ bố trí không gian nghi lễ	278

NGÓI HỘP

LỢP BỜ NÓC MÁI KIẾN TRÚC CUNG ĐIỆN
THỜI LÊ TRUNG HƯNG

BÙI HỮU NGỌC*

* Cử nhân, Viện Nghiên cứu Kinh thành

Hình 1. Góc mái chùa Mui -
Hưng Thánh Quán
Nguồn: Bùi Hữu Ngọc

MỞ ĐẦU

Cuộc khai quật khu di tích Hoàng thành Thăng Long tại 18 Hoàng Diệu năm 2002-2004 và khu vực xây dựng Nhà Quốc hội năm 2008-2009 đã phát hiện được nhiều dấu tích của các công trình kiến trúc cung điện, lầu gác, tường bao, sân gạch... cùng vô số các loại hình di vật với nhiều chất liệu, nguồn gốc và niên đại khác nhau, phản ánh sinh động lịch sử phát triển liên tục, lâu dài của Kinh đô Thăng Long qua hơn 1.000 năm lịch sử.

Tuy nhiên, kể từ khi phát hiện, giới nghiên cứu mới dành sự quan tâm nhiều hơn đến dấu tích các công trình kiến trúc, một số loại hình vật liệu lợp mái tiêu biểu, đặc sắc và các loại đồ dùng vật dụng trong đời sống Hoàng cung, dường như chưa có những khảo cứu chuyên sâu về chức năng của một số các loại hình di vật vật liệu kiến trúc đặc biệt như ngói hộp lợp mái hay trang trí trên mái.

Phát hiện khảo cổ học đã chứng minh thuyết phục rằng, các công trình kiến trúc cung điện trong Hoàng cung Thăng Long xưa, từ thời Lý, Trần, Lê sơ, Mạc đến Lê Trung hưng đều là những công trình kiến trúc gỗ, trên mái lợp ngói với nhiều kiểu loại, có chất liệu và màu sắc khác nhau (Bùi Minh Trí, 2016; 2019). Tại khu di tích đã tìm thấy nhiều loại ngói cong, ngói phẳng, một số có dạng đặc biệt... được sử dụng với nhiều chức năng như lợp bờ nóc, bờ dải, thân mái, diềm mái, góc mái... có số lượng vô cùng lớn, hàng ngàn di vật. Trong số các loại ngói đó, có loại ngói rất đặc biệt, đó là *Ngói hộp*. Đây là loại ngói chuyên dụng để lợp trên bờ nóc và bờ dải của các công trình kiến trúc gỗ. Thuật ngữ tên gọi loại ngói này mới được xác định vào những năm gần đây khi Viện Nghiên cứu Kinh thành triển khai công tác nghiên cứu so sánh và phân loại chi tiết các loại gạch, ngói thời Lê sơ, Mạc và Lê Trung hưng của khu di tích Hoàng thành Thăng Long. Trước đó, loại ngói này thường được xếp vào hệ thống gạch và gọi là “gạch khối hộp”, “gạch thông gió”, “gạch thống phong” hay “gạch hoa”... Nhưng chức năng của các loại gạch này là gì trong các công trình kiến trúc gỗ đương thời dường như vẫn chưa có cơ sở khoa học để khẳng định.

Sau nhiều năm nghiên cứu về chức năng, tên gọi các loại gạch, ngói, đặc biệt là nghiên cứu so sánh với các loại ngói lợp mái trên các công trình kiến trúc cung điện thời Minh - Thanh ở Cố cung Bắc Kinh và kiến trúc